

Ko se danas smatra novinarem i ko bi mogao da ima pravo na zaštitu i privilegije koje imaju novinari

Autor:

Miroslav Janković

Pravni savetnik u Odeljenju za medije Misije OEBS-a u Srbiji¹

---

¹ Stavovi i mišljenja izneta u ovom dokumentu pripadaju autoru i ne predstavljaju nužno stavove Misije OEBS-a u Srbiji.

I. ABSTRAKT

Ovaj dokument bavi se pregledom međunarodnih i domaćih pravnih standarda, uključujući i takozvano „meko pravo“ (soft law) koji mogu da se uzmu u obzir pri pokušaju da se pronađe odgovor na pitanje ko se smatra novinare u savremenom svetu u kome živimo. Pored toga, u ovom tekstu analiziraju se i prakse domaćih i pojedinih novinarskih udruženja iz regiona u vezi sa kriterijumima koje koriste prilikom odlučivanja da li neko može postati njihov član. Takođe, ispituju se i stavovi kredibilnih inostranih nevladinih organizacija koje se bave slobodom medija i slobodom izražavanja u vezi sa pitanjem koga smatraju novinare u okvirima onoga što rade.

Cilj ove analize je utvrđivanje postojećih standarda i praksi na osnovu kojih može da se razvije argumentovana i kvalitetna diskusija unutar novinarske profesije o pitanju da li uopšte postoji potreba za definicijom pojma novinar. Takođe, ukoliko takva potreba postoji, na osnovu kojih kriterijuma bi mogla da se rasvetli dilema ko se danas smatra novinare. Odgovori na ova pitanja su naročito važni sa dva aspekta.

Prvi aspekt je vezan za dilemu kome bi trebalo dati mogućnost da ima zaštitu i privilegije koje imaju novinari shvaćeni u tradicionalnom kontekstu. Ovaj ugao posmatranja vezan je prvenstveno za pitanje poverljivosti novinarskih izvora, ali i pitanje bezbednosti novinara i svih drugih koji se bave informisanjem javnosti u širem smislu.

Drugi aspekt ove analize odnosi se na utvrđivanje kriterijuma koje novinarska udruženja postavljaju za prijem u članstvo, s obzirom da je široko rasprostranjeno stanovište da se članovi novinarskih udruženja i sličnih organizacija koje okupljaju profesiju, smatraju novinarima i drugim medijskim radnicima.

U ovom dokumentu proučavaju se i istražuju različite dimenzije, kriterijumi i gledišta koje različite institucije i organizacije koriste u pokušajima da doprinesu diskusiji o definiciji pojma novinar. Svrha takvog pristupa je da se prikupljene informacije sistematizuju i analiziraju u pokušaju da se pronađu smisljeni kriterijumi koji mogu da budu od koristi za prepoznavanje onih koji bi u eri globalnog razvoja tehnologije i interneta, mogli da imaju zaštitu i privilegije koju imaju novinari, bez pretenzija da se ponudi normativna definicija.

II. KONTEKST

Već neko vreme širom sveta vodi se diskusija o tome ko se smatra novinare, a ovo pitanje naročito dobija na dinamici sa tehnološkom revolucijom i razvojem interneta koji su doveli do pojave širokog kruga novih medijskih aktera. Ti novi medijski akteri sve više preuzimaju funkcije proizvodnje i distribucije medijskih sadržaja i usluga koje su donedavno vršili isključivo mediji i novinari shvaćeni u tradicionalnom smislu.

Razvoj digitalne tehnologije i demokratski potencijal koji internet nosi sa sobom fundamentalno su promenili sliku novinara i novinarstva kako je bila shvatana do tada. U današnje vreme mnogo ljudi participira u onome što nazivamo novinarstvom. Neki od

njih spadaju u krug onih koje bi mogli da nazovemo tradicionalnim novinarima koji se novinarstvom bave na digitalnim platformama. Ali, mnogi od njih to nisu. Širom sveta sve više i više građana čine akt novinarstva koji služi njihovim zajednicama, koji utiče na javne debate o važnim društvenim pitanjima i koji menjaju lice novinarstva kao profesije.

Usled toga, pitanje ko se danas smatra novinare i ko bi mogao da uživa prava i privilegije koje imaju novinari u tradicionalnom kontekstu, dobija ozbiljno važnu ulogu jer može imati veliki uticaj na slobodu izražavanja, kao jedno od fundamentalnih ljudskih prava.

Jedna od mogućih polaznih tačaka prilikom svake diskusije o pojmu novinara bi mogla da bude preporuka predstavnice OEBS-a za slobodu medija, Dunje Mijatović, da bi države trebalo da se uzdrže od svakog pokušaja definisanja ko je novinar. Imajući ovo na umu, čini se da je novinarska profesija jedina koja bi trebala da ima mogućnost da se bavi ovim pitanjem i to samo u slučaju da to iz nekog razloga smatra važnim.

Takođe, veoma je interesantan stav, uglavnom zastupljen među inostranim nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom slobode izražavanja i slobode medija poput: „Article 19“, „Global Voice“, „Committee to Protect Journalists“, „American Press Institute“, „Media Defense Legal Initiative“ i mnogih drugih, da je postavljanje pitanja ko je novinar apsolutno pogrešno, jer novinarstvo može da bude proizvod bilo koga. Zastupnici ovog stanovišta smatraju da je važno definisati šta je to akt novinarstva u kom slučaju pravo na zaštitu i privilegije koje imaju novinari bi trebalo da ima svako ko čini akt novinarstva kao takav.

Na globalnom nivou, pitanje ko je novinar do sada se najčešće postavljalo kada je bilo potrebno utvrditi ko ima pravo na zaštitu izvora, kao što je to bio slučaj primera radi u Sjedinjenim Američkim Državama prilikom javne debate o donošenju federalnog zakona koji je trebalo da utvrdi kategorije onih koji imaju pravo na zaštitu poverljivosti izvora informacije (Federal Shield Law).²

Sa druge strane ovo pitanje se postavljalo i u slučajevima kada je bilo potrebno utvrditi krug lica koja imaju pravo na zaštitu i privilegije koje pripadaju novinarima u smislu povećanja njihove bezbednosti.

Što se tiče Srbije, pitanje ima li potrebe za definisanjem ko je novinar, postalo je važna društvena tema nakon što je državni sekretar u Ministarstvu kulture i informisanja Republike Srbije, Saša Mirković, 23. oktobra izjavio da bi trebalo ozbiljno razmisliti o tome da li je potrebno definisati šta je i ko je novinar.³

Mirković je pojasnio da je reč o obavezi koja proizilazi iz Akcionog plana za poglavlje 23, koje se odnosi na pravosuđe i osnovna prava, te da će definisanje ovih kriterijuma doprineti unapređenju bezbednosti koja se novinarima garantuje članom 138. Krivičnog

---

² Za više informacija pogledati: https://en.wikipedia.org/wiki/Shield_laws_in_the_United_States

³ „Mirković: Definisati šta je i ko je novinar“, B92, 23.10.2015, pogledati: http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2015&mm=10&dd=23&nav_category=12&nav_id=1054780

zakonika Republike Srbije. Takođe, dodao je da bi novinarska udruženja trebalo da vode taj proces.⁴

Sa druge strane, predsednik Izvršnog odbora Nezavisnog društva novinara Vojvodine, Nedim Sejdinović, ocenio je da svaki pokušaj definicije ko je i šta je novinar potencijalno nosi sa sobom opasnost od državne represije prema novinarima koji kritički izveštavaju o vlasti.⁵

Takođe, pitanje ko se danas može smatrati novinareom može da se posmatra i iz ugla Ustavom garantovanog prava na obaveštenost, odnosno prava građana da budu istinito, potpuno i objektivno informisani o stvarima od javnog interesa.

Kada je reč o pravu na obaveštenost, ono obuhvata dve komponente prava na informisanje: pravo građana na istinito, potpuno i objektivno informisanje od strane medija i drugih koji se bave javnim obaveštavanjem, ali i pravo građana na pristup informacijama od javnog značaja koje su u posedu državnih organa i organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja.

Ako bi problem bio tako postavljen, svako ko bi zadovoljavao pravo građana na obaveštenost, mogao bi da bude shvaćen kao neko ko ima pravo na zaštitu i privilegije koje imaju novinari u tradicionalnom smislu.

Zaštita svih onih koji na bilo koji način sakupljaju, analiziraju i prenose informacije od javnog interesa, a pritom to čine na istinit, objektivan i potpun način, zapravo bi predstavljala zaštitu javne sfere, odnosno neku vrstu garancija građanima da će i dalje dobijati takve informacije.

III.

MEĐUNARODNI STANDARDI U DEFINISANJU KO SE MOŽE SMATRATI NOVINAREM

Kada se uzimaju u razmatranje međunarodni standardi ljudskih prava, pa samim tim i slobode izražavanja i slobode medija, neophodno je na samom početku ukazati na njihov pravni položaj i status predviđen Ustavom Republike Srbije⁶ iz 2006. godine (u daljem tekstu: Ustav). Naime, Ustav propisuje da se opšteprihvataena pravila međunarodnog prava, potvrđena međunarodnim ugovorima i zakonima neposredno primenjuju i da su kao takva deo pravnog poretka Republike Srbije.⁷ Po Ustavu, odredbe o ljudskim i manjinskim pravima tumače se u korist unapređenja vrednosti demokratskog društva, saglasno važećim međunarodnim standardima ljudskih i manjinskih prava, kao i praksi međunarodnih institucija koje nadziru njihovo sprovođenje.⁸

---

⁴ Ibid

⁵ "Sejdinović: Predlog da se definiše ko je novinar potencijalno je veoma opasan", Autonomija.info, 23.10.2015, pogledati: <http://www.autonomija.info/mirkovic-definisati-ko-je-novinar.html>

⁶ Ustav Republike Srbije, usvojen 8. novembra 2006. godine (Službeni glasnik RS br. 98/206), pogledati: <http://www.ustavni.sud.rs/page/view/139-100028/ustav-republike-srbije>

⁷ Ibid, član 18, stav 2.

⁸ Ibid, član 18, stav 3.

Sve u svemu u domaćem pravnom sistemu međunarodni ugovori i opšteprihvaćena pravila međunarodnog prava imaju veću pravnu snagu od zakona, deo su pravnog poretka Republike Srbije i neposredno se primenjuju.

Kada se kaže "međunarodni standardi" misli se na veliki broj različitih konvencija, deklaracija, preporuka i drugih sličnih dokumenata donetih od strane međunarodnih organizacija koje se bave uspostavljanjem standarda u raznim oblastima koje članice tih organizacija prihvataju i ratifikacijom uključuju u svoj pravni poredak.

U tom smislu, važan izvor predstavljaju dokumenti različitih formi i pravnog značaja kojima međunarodne organizacije poput Organizacije za evropsku bezbednost i Saradnju⁹ (u daljem tekstu: OEBS), Saveta Evrope¹⁰ (u daljem tekstu: SE), Ujedinjenih nacija¹¹ (u daljem tekstu: UN), i drugih definišu i artikulišu svoje stavove u vezi se određenim temama. Ti stavovi, izraženi kroz deklaracije, rezolucije, preporuke i slične dokumente postaju neka vrsta obaveza ili smernica delovanja za države članice tih organizacija.

- **Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS)**

OEBS je organizacija koja se od svog osnivanja 1975. godine u mnogim dokumentima bavila temom slobode izražavanja i slobode medija. Međutim, nema mnogo onih u kojima se na eksplicitan način nudi odgovor na pitanje ko se može smatrati novinarom.

Kancelarija Dunje Mijatović, predstavnice OEBS-a za slobodu medija izdala je u julu 2014. godine **Komunike o „otvorenom novinarstvu“ broj 07/2014** (Communiqué on Open Journalism)¹² što je jedan od retkih dokumenata u kome se govori o krugu onih koji bi mogli da računaju na zaštitu i pravne privilegije koje pripadaju novinarima. U ovom dokumentu pažnju privlače dve teze.

Prva je da bi države članice trebalo da prepoznaju da su se u novinarstvu pojavili „novi akteri“ koji kao i novinari deluju kao „kontrolori vlasti“, doprinose slobodnom i otvorenom društvu, čine vlade odgovornijim i podstiču demokratski razvoj kroz povezivanje ljudi i izgradnju mostova među nacijama.¹³ Druga je da bi ti „novi akteri u novinarstvu“ trebalo da uživaju ako ne sve, a onda barem neke od privilegija koje imaju takozvani tradicionalni novinari.¹⁴ Među ovim privilegijama svakako bi trebalo da budu zaštita novinarskih izvora, mogućnost akreditacije i pristup informacijama.¹⁵

Drugi dokument objavljen od strane kancelarije predstavnice OEBS-a za slobodu medija koji se, između ostalog, bavi i pitanjem odnosa države prema definiciji novinara je **Komunike o „otvorenom novinarstvu“ broj 05/2014** (Communiqué 05/2014 on

---

⁹ Za više informacija o OEBS-u pogledati: <http://www.osce.org/>

¹⁰ Za više informacije o SE pogledati: <http://www.coe.int/en/>

¹¹ Za više informacije o UN pogledati: <http://www.un.org/en/index.html>

¹² Komunike broj 07/2014 o otvorenom novinarstvu, kancelarije predstavnice OEBS za slobodu medija, pogledati: <http://www.osce.org/fom/128046?download=true>

¹³ Ibid, preporuka tačka 1

¹⁴ Ibid, preporuka tačka 4

¹⁵ Ibid

Open Journalism).¹⁶ U ovom dokumentu preporučuje se državama članicama da se uzdrže od svakog pokušaja da definišu ko je novinar jer to nije bilo lako ni pre 25 godina, a naročito nije lako danas.¹⁷

Dodaje se i da bi države članice OEBS-a trebalo da prihvate i priznaju da se novinarstvo nepovratno promenilo i da su se pojavili novi medijski akteri koji itekako doprinose javnoj debati putem medija.¹⁸ Stoga, ti novi medijski akteri bi trebalo u najmanju ruku da uživaju neke od privilegija i zaštita koje su do sada bile garantovane samo tradicionalnim medijima i novinarima.¹⁹

Iz ova dva dokumenata izdvajaju se dve osnovne preporuke državama članicama kada je reč o definiciji novinara, zaštiti i privilegijama koje imaju novinari, ali i o novinarstvu danas uopšte.

Prva je da države članice OEBS-a ne bi trebalo da se upuštaju u pokušaje definisanja pojma novinar.

Druga je da bi države članice trebalo da razumeju i prihvate da se novinarska realnost promenila te da su se pojavili novi medijski akteri koji imaju itekako važnu ulogu u informisanju javnosti o pitanjima od javnog interesa.

- **Savet Evrope (SE)**

SE je jedna od vodećih organizacija u Evropi koja se bavi ljudskim pravima i koja obuhvata 47 država Evrope, od kojih su 28 članice Evropske Unije. Ova organizacija se, sa različitih aspekata i u različite svrhe, u nešto većem broju dokumenata u odnosu na OEBS, bavi pitanjima koja mogu da se dovedu u vezu sa definicijom novinara.

Jedan od tih dokumenata je **Preporuka broj R (2000) 7 o pravu novinara da ne otkriju svoje izvore informacija**²⁰, u kojoj je Savet Evrope, a za potrebe tog dokumenta, dao sledeću definiciju novinara:

*“Izraz „novinar“ označava svako fizičko ili pravno lice koje se redovno ili profesionalno bavi prikupljanjem i širenjem informacija za javnost putem bilo kog sredstva masovnih komunikacija”.*²¹

Iz ovakve definicije može da se izvede zaključak da su pisci ove Preporuke imali na umu tri kriterijuma kada su ulazili u pokušaj definicije novinara za svrhu koja im je bila potrebna.

---

¹⁶ Komunique broj 05/2014 o otvorenom novinarstvu, kancelarije predstavnice OEBS za slobodu medija, pogledati: <http://www.osce.org/fom/118873?download=true>

¹⁷ Ibid, preporuka tačka 2

¹⁸ Ibid, preporuka tačka 1

¹⁹ Ibid, preporuka tačka 3

²⁰ Preporuka br. R (2000) 7 Komiteta ministara državama članicama o pravu novinara da ne otkriju svoje izvore informacija (usvojio Komitet ministara 8. marta 2000. na 701. sastanku zamenika ministara), pogledati: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/CM/Rec\(2000\)007&ExpMem_en.asp](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/CM/Rec(2000)007&ExpMem_en.asp)

²¹ Ibid, definicija pod (a)

Prvi kriterijum odnosi se na „**krug lica**“ koji bi mogli da se smatraju novinarom, a to po njima može biti svako fizičko ili pravno lice.

Drugi kriterijum je „**aktivnost**“ pod kojom se podrazumeva prikupljanje i širenje informacija za javnost uz uslov da se takva aktivnost mora obavljati redovno ili profesionalno.

Konačno, treći kriterijum se odnosi na „**sredstvo**“ putem koga se ta aktivnost obavlja, a to može biti svako sredstvo masovnih komunikacija.

Može da bude od značaja i definicija izraza „informacija“ pod kojom se podrazumeva svako iznošenje činjenica, mišljenja ili ideja u vidu teksta, zvuka i/ili slike.²²

Na prvi pogled moglo bi se reći da je ova definicija prilično sveobuhvatna, ali se ipak čini da joj nedostaju još neki kriterijumi. Jedan bi mogao da bude onaj koji se tiče „**društvene uloge**“ novinarske aktivnosti, a to je da se vrši u javnom interesu. Drugi potencijalni kriterijum bi mogao da se tiče „**novinarske etike**“ odnosno načina na koji bi oni koji žele da se smatraju novinarima trebalo da rade svoj posao – dakle, u skladu sa etičkim i profesionalnim standardima novinarstva kao profesije.

U **Vodiču za zaštitu slobode izražavanja i informisanja u kriznim vremenima**²³, koji je usvojen 2007. godine, kaže se da termin “medijski profesionalac” pokriva sve one koji su uključeni u sakupljanje, procesuiranje i širenje informacija koje su namenjene medijima.²⁴ Po piscima ovog Vodiča, novinarima se takođe smatraju i kamermani i fotografi, kao i drugi zaposleni u medijima koji služe za podršku, poput vozača i prevodioca.²⁵

Sledeći, vrlo važan, dokument SE koji bi mogao da doprinese razjašnjenju pitanja ko se može smatrati novinarom je **Preporuka o novom pojmu javnih glasila**, usvojena 2011. godine.²⁶

U ovom dokumentu, SE poziva države članice da prihvate novi, širi, pojam javnih glasila. Naglašava se da se uloga javnih glasila suštinski nije promenila, ali da postoje novi, dodatni alati, poput interakcije i angažovanja, zbog čega bi trebalo da se prihvati novi pojam javnih glasila koji će odgovarati takvoj novoj, lako promenljivoj i višedimenzionalnoj stvarnosti.²⁷ Ukratko, SE ovom preporukom poziva države članice da prihvate da je obim novih medijskih aktera proširen i to kao posledica novih medijskih formi koje su se pojavile u digitalnom dobu.

U Preporuci se navodi i da su kretanja u informacionim i komunikacionim tehnologijama i njihovoj primeni na masovnu komunikaciju dovela do znatnih promena

---

²² Ibid, definicija pod (b)

²³ Vodič za zaštitu slobode izražavanja i informisanja u kriznim vremenima, usvojen 26. septembra 2007. godine, pogledati <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1188493>

²⁴ Ibid, definicija tačka 2

²⁵ Ibid

²⁶ Preporuka broj 7 (2011) o novom pojmu javnih glasila, usvojena 21. septembra 2011. godine, pogledati: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1835645>

²⁷ Ibid, paragraf 7

u medijskom ekosistemu koji, shvaćen u širem smislu, obuhvata sve aktere i činioce čija interakcija omogućava javnim glasilima da funkcionišu i da ispune svoju ulogu u društvu. Ovo je omogućilo nove načine širenja sadržaja u velikom obimu, a često i uz znatno manje troškove i sa manje tehničkih i stručnih zahteva. U nove karakteristike spadaju i do sada neviđeni nivoi interakcije i angažovanja korisnika, što nudi nove prilike demokratskom građanstvu. Nove aplikacije omogućavaju učešće korisnika u procesu stvaranja i širenja informacija i sadržaja, čime se zamagljuje granice između javne i privatne komunikacije. Suštinska uređivačka praksa postala je raznolikija jer su usvojeni novi modaliteti, procedure i ishodi.²⁸

U razmatranju i objašnjavanju novog pojma javnog glasila, ova Preporuka prevazilazi pojmove kao što su „novinar“ ili „novinarstvo“ i fokusira se na **sve aktere** koji učestvuju u tom novom konceptu javnih glasila i informisanja uopšte.

Dakle, po mišljenju SE taj novi pojam javnih glasila trebalo bi da obuhvati **sve aktere** koji učestvuju u produkciji i širenju, potencijalno velikom broju ljudi, sadržaja (na primer informacija, analiza, komentara, mišljenja, obrazovanja, kulture, umetnosti i zabave u tekstualnoj, audio, vizuelnoj, audiovizuelnoj ili drugoj formi) i aplikacije koje su osmišljene da bi omogućile interaktivnu masovnu komunikaciju (na primer društvene mreže) ili druga velika interaktivna iskustva koja se zasnivaju na sadržaju (na primer *onlajn* igrice, tj. igrice na Internetu), pri čemu zadržava (u svim ovim slučajevima) uređivačku kontrolu i nadzor sadržaja.²⁹

U **Deklaraciji o zaštiti novinarstva i bezbednosti novinara i drugih medijskih aktera**³⁰, iz 2014. godine, ukazuje se na sve veći broj slučajeva zastrašivanja i napada na novinare i druge medijske aktere, kao i na nedovoljne napore koje države ulažu u privođenje pravdi počinitelaca ovih zločina, što itekako doprinosi daljem razvoju kulture nekažnjivosti za napade i nasilje nad novinarima.

Ono što je naročito važno u ovom dokumentu, a u vezi je sa definicijom pojma novinar, je odredba u kojoj se naglašava da ova alarmantna situacija ne važi samo za profesionalne novinare i druge aktere u tradicionalnim medijima. Krug medijskih aktera se proširio kao posledica novih medijskih formi u digitalnom dobu pa se tako ovi rizici odnose i na sve one koji doprinose artikulisanju javne debate, uključujući sve one koji praktikuju novinarsku aktivnost ili funkciju „kontrolora vlasti“.³¹

Napadi na novinare i druge medijske aktere predstavljaju ozbiljno kršenje ljudskih prava jer se njima ne napadaju samo pojedinci već se svi drugi lišavaju prava na dobijanje informacija čime se restriktivno deluje na javnu debatu koja predstavlja suštinu pluralističke demokratije.³²

---

²⁸ Ibid, paragraf 5

²⁹ Ibid, paragraf 7, stav 2, preporuka 1

³⁰ Deklaracija o zaštiti novinarstva i bezbednosti novinara i drugih medijskih aktera, usvojena 30. aprila 2014. godine, pogledati: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2188999>

³¹ Ibid, paragraf 2

³² Ibid, paragraf 5

- **Ujedinjene nacije (UN)**

U okviru sistema UN, slobodom izražavanja, odnosno slobodnim protokom informacija, reči i slika bavi se Agencija za obrazovanje, nauku i kulturu Ujedinjenih nacija (u daljem tekstu: UNESCO).

U dokumentu **Indikatori za bezbednost novinara: Nacionalni nivo**³³, koji se bazira na UNESCO indikatorima za medijsku razvijenost, naglašava se da je u digitalnom svetu u kome živimo važno da shvatimo da je termin novinar širi nego što je bio ranije i da uključuje ne samo one medijske radnike i profesionalce koji su formalno organizovani u novinarskim organizacijama ili medijima.

Ovde se naročito ukazuje na izveštaj koji je tadašnji specijalni izvestilac UN za slobodu izražavanja, Frank La Rue (Frank La Rue), objavio 2012. godine, a po kome se novinari definišu kao pojedinci koji posmatraju, opisuju, dokumentuju i analiziraju događaje, izjave, politike, i svaku propoziciju koja može da utiče na društvo, sa svrhom sistematizovanja takvih informacija, sakupljanja činjenica i analize radi informisanja delova društva ili društvo u celini.

U **Komentaru broj 34 Odbora za ljudska prava Ujedinjenih nacija**³⁴ iz 2011. godine, iznosi se stav o tome ko su danas akteri novinarstva kao profesije.

Kaže se da je novinarstvo danas akt kojim se bavi širok spektar aktera pored samih novinara, uključujući i profesionalne izveštače i analitičare, kao i blogere i druge koji se bave i koji su uključeni u različite forme publikovanja u štampi, na internetu ili bilo gde drugde.³⁵

IV PRAKSA EVROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U STRAZBURU

Analiza određenog broja slučajeva iz prakse Evropskog suda za ljudska prava u Strazburu (u daljem tekstu: ECHR) pokazala je da se u predmetima koji se odnose na slobodu izražavanja (član 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama) i pravo na privatnost u smislu poverljivosti novinarskog izvora (član 8. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama) nije eksplicitno definisano ko se smatra novinare.

Ali, za svrhu ove analize pronađeni su slučajevi u kojima je zauzet stav o tome ko sve pored novinara u jednom demokratskom društvu ima ulogu „kontrolora vlasti“ (public watchdog) što je veoma značajno za utvrđivanje kategorija društvenih krugova i osoba koji imaju ulogu sličnu ili jednaku novinarskoj, a samim tim imaju i pravo na sličnu ili jednaku zaštitu i privilegije.

---

³³ Indikatori za bezbednost novinara: Nacionalni nivo, usvojeni 4. novembra 2013. godine, pogledati: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/official_documents/Final_Journalists_Safety_Indicators_National_Level.pdf

³⁴ Komentar broj 34, Odbor za ljudska prava Ujedinjenih nacija, usvojen 2011. godine, pogledati: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf>

³⁵ Ibid, paragraf 44.

U tom smislu, naročito su važni sledeći slučajevi koji se tiču slobode izražavanja garantovane članom 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (u daljem tekstu: Konvencija): *Társaság a Szabadságjogokért protiv Mađarske* iz 2009. godine, *Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije* iz 2013. godine i *Animal Defenders International protiv Ujedinjenog kraljevstva* takođe iz 2013. godine.³⁶

Ovo svakako nije iscrpna lista slučajeva vezana za ovu temu, ali je svakako dovoljno indikativna da ukaže na konzistentnost sudske prakse i jasan stav suda kada je reč o krugu onih za koje se u jednom demokratskom društvu može reći da imaju ulogu sličnu onoj koju imaju novinari i mediji.

- **Társaság a Szabadságjogokért vs Hungary**³⁷

U slučaju *Társaság a Szabadságjogokért vs Hungary* sud je zauzeo stav da je funkcija medija da kreiraju forume za javnu debatu, ali i da realizacije te uloge nije ograničena samo na medije i profesionalne novinare.³⁸

U konkretnom slučaju, priprema i organizacija foruma za javnu debatu urađena je od strane nevladine organizacije Mađarsko udruženje za građanske slobode (the Hungarian Civil Liberties Union) iz Budimpešte te je sud prepoznao važnu ulogu koju je ova organizacija civilnog društva odigrala u iniciranju i organizaciji informisane javne debate. Sud je takođe utvrdio da je „aplikant nevladina organizacija koja se bavi zaštitom ljudskih prava uključujući i zaštitu slobode informisanja te da zbog toga, baš kao i mediji i novinari, može da bude okarakterisana kao „kontrolor vlasti“.³⁹ U takvim okolnostima sud je zauzeo stav da ova organizacija civilnog društva ima pravo na jednaku pravnu zaštitu kao i mediji i novinari.⁴⁰

Na kraju, sud je zaključio da prepreke u pristupu informacijama od javnog značaja postavljene onima koji rade u medijima ili onima koji se bave sličnim poslovima mogu da ih ograniče u ispunjavanju njihove važne uloge „kontrolora vlasti“ i mogu vrlo negativno uticati na njihovu sposobnost da obezbede tačne i pouzdane informacije za javnost.⁴¹

- **Youth Initiative for Human Rights vs Serbia**⁴²

U slučaju nevladine organizacije *Inicijativa mladih za ljudska prava protiv Srbije*, sud je utvrdio da pojam slobode primanja (dobijanja) informacija obuhvata pravo na pristup informacijama.⁴³

---

³⁶ Pogledati: [http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-119244#{"itemid":\["001-119244"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-119244#{)

³⁷ *Társaság a Szabadságjogokért vs Hungary*, ECHR, pogledati: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92171#{"itemid":\["001-92171"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92171#{)

³⁸ Ibid, paragraf 27

³⁹ Ibid

⁴⁰ Ibid

⁴¹ Ibid, paragraf 38

⁴² *Youth Initiative for Human Rights vs Serbia*, ECHR, pogledati: [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120955#{"itemid":\["001-120955"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-120955#{)

⁴³ Ibid, paragraf 20

Sud je takođe zauzeo stav da kada god se rad neke organizacije civilnog društva odnosi na pitanja od javnog interesa, ona ima ulogu „kontrolora vlasti” koja je od sličnog značaja onoj koju imaju mediji i novinari.⁴⁴ Zbog toga, ovakve aktivnosti podnosioca predstavke, u ovom slučaju nevladine organizacije Inicijativa mladih za ljudska prava, trebalo bi da imaju istu zaštitu koju na osnovu Konvencije imaju mediji i novinari.⁴⁵

- **Animal Defenders International vs The United Kingdom**⁴⁶

Jasno deklarisan stav ECHR u ovom predmetu je da je snažan interes jednog demokratskog društva da mediji i novinari vrše svoju vitalnu ulogu kontrolora vlasti, jer je sloboda štampe i drugih medija jedno od najboljih sredstava za otkrivanje i formiranje mišljenja o idejama i stavovima političkih lidera. Zbog toga, dužnost medija i novinara je da saopštavaju informacije i mišljenja od značaja za javnost i javnost ima pravo da ih dobije.⁴⁷

ECHR je u ovom slučaju takođe zaključio da bi uspostavljanje bilo kakvih prepreka u pristupu informacijama od javnog značaja moglo da odvrati novinare i druge medijske radnike, kao i sve druge koji rade u oblastima sa sličnim ciljevima, od njihove osnovne uloge „kontrolora vlasti”.

Sa aspekta cilja ove analize važno je da je sud naročito naglasio stav Komiteta za ljudska prava da su novinari izloženi pretnjama, zastrašivanjima i napadima zbog posla koji rade, i da se sa sličnim rizicima suočavaju i svi drugi koji su uključeni u sakupljanje, analizu i objavljivanje informacija o ljudskim pravima.

V DOMAĆI PROPISI

Uz određena ograničenja, Ustav Republike Srbije⁴⁸ garantuje slobodu mišljenja i izražavanja, kao i slobodu da se govorom, pisanjem, slikom ili na drugi način traže, primaju i šire obaveštenja i ideje.⁴⁹

U neposrednoj vezi sa slobodom mišljenja i izražavanja je i pravo na obaveštenost na osnovu koga se svakome garantuje pravo da istinito, potpuno i blagovremeno bude obavješten o pitanjima od javnog značaja. Dodaje se i da su sredstva javnog obavještanja dužna da to pravo građana poštuju.⁵⁰

Kada je reč o pravu na obaveštenost trebalo bi skrenuti pažnju da ono obuhvata dve komponente prava na informisanje: pravo građana na objektivno informisanje od strane medija i drugih koji se bave javnim obavještanjem, ali i pravo građana na pristup

---

⁴⁴ Ibid

⁴⁵ Ibid

⁴⁶ Animal Defenders International vs The United Kingdom, ECHR, pogledati: [http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-119244#{"itemid":\["001-119244"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-119244#{)

⁴⁷ Ibid, paragraf 102

⁴⁸ Vidi pod 6

⁴⁹ Ibid, član 46. Stav 1

⁵⁰ Ibid, član 51

informacijama od javnog značaja koje su u posedu državnih organa i organizacija kojima su poverena javna ovlašćenja.

Kao ustavna kategorija, odnosno ljudsko pravo zagantovano Ustavom, pravo na obaveštenost ima poseban značaj za ovu analizu. Ako bi se zadovoljenje ljudskih prava i potreba građana shvatilo kao društveni imperativ, onda bi morali biti stvoreni uslovi da građani uživaju ovo pravo i svako ko istinito, potpuno i objektivno zadovoljava ovu potrebu i pravo građana bi zapravo bio servis za ispunjenje garancija koje pruža Ustav. U tom smislu, a imajući na umu i način na koji su tehnološke promene i digitalni ekosistem uopšte uticali na komunikaciju između građana, bi se mogao analizirati krug onih koji bi trebalo da uživaju prava i privilegije koje pripadaju novinarima.

Takođe, Ustavom se precizira da svako može bez odobrenja osnivati novine i druga sredstva javnog informisanja, kao i da u Republici Srbiji ne sme biti cenzure.⁵¹ Ograničenja slobode izražavanja mogu se primeniti samo ako je to u jednom demokratskom društvu neophodno radi sprečavanja pozivanja na nasilno rušenje Ustavom utvrđenog poretka ili narušavanje teritorijalnog integriteta Republike Srbije, sprečavanja propagiranja rata ili podstrekavanja na neposredno nasilje ili radi sprečavanja zagovaranja rasne, nacionalne ili verske mržnje, kojim se podstiče na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.⁵²

Sa druge strane, reforma medijskog zakonodavstva iz 2014. godine, dovela je do usvajanja tri nova zakona koji regulišu medijsku sferu: Zakon o javnom informisanju i medijima⁵³, Zakon o elektronskim medijima⁵⁴ i Zakon o javnim servisima⁵⁵. Ni u jednom od ovih zakona se na eksplicitan način ne tretira i ne definiše pitanje ko se smatra novinarom.

Međutim, u Zakonu o javnom informisanju i medijima precizira se šta obuhvata javno informisanje – slobodu prikupljanja, objavljivanja i primanja informacija, slobodu formiranja i izražavanja ideja i mišljenja, slobodu štampanja i distribucije novina i slobodu proizvodnje, pružanja i objavljivanja audio i audio-vizuelnih medijskih usluga, slobodu širenja informacija i ideja preko interneta i drugih platformi, kao i slobodu izdavanja medija i obavljanja delatnosti javnog informisanja.⁵⁶

Pošto novinari kao važni učesnici sistema javnog informisanja nisu definisani zakonom, na prvi pogled se čini da postoji osnov da se svako ko obavlja funkciju informisanja javnosti na prethodno opisan način može smatrati nekim ko se bavi novinarstvom.

---

⁵¹ Ibid, član 50

⁵² Ibid

⁵³ Zakon o javnom informisanju i medijima, usvojen u avgustu 2014. godine, pogledati:

<http://www.kultura.gov.rs/docs/dokumenti/propisi-iz-oblasti-medija/zakon-o-javnom-informisanju-i-medijima.pdf>

⁵⁴ Zakon o elektronskim medijima, uvojen u avgustu 2014. godine, pogledati:

<http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2014/2512-14.pdf>

⁵⁵ Zakon o javnim servisima, usvojen u avgustu 2014. godine, pogledati:

<http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/zakoni/2014/2513-14.pdf>

⁵⁶ Vidi pod 53, član 3, stav 1

Međutim, ovaj Zakon takođe propisuje da se javno informisanje ostvaruje putem medija.⁵⁷ Logičkim tumačenjem moglo bi da se zaključi da javnim informisanjem mogu da se, u smislu ovog Zakona, bave svi oni koji obavljaju funkciju javnog informisanja putem medija. Tu dolazimo do važnog pitanja šta ovaj Zakon smatra medijem.

Po Zakonu, medij je sredstvo javnog obaveštavanja koje rečima, slikom, odnosno zvukom prenosi urednički oblikovane informacije, ideje i mišljenja i druge sadržaje namenjene javnoj distribuciji i neodređenom broju korisnika.⁵⁸ Iz ove definicije se može izvesti zaključak da medije kao takve odlikuju dva kategorije: urednička odgovornost i javna distribucija, odnosno neodređen broj korisnika kojima je sadržaj namenjen. U Zakonu se dalje precizira da se pod medijem naročito podrazumevaju dnevne i periodične novine, servis novinske agencije, radio-program i televizijski program i elektronska izdanja tih medija, kao i samostalna elektronska izdanja (uređivački oblikovane internet stranice ili internet portali), a koji su registrovani u Registru medija.⁵⁹

Zakonom je takođe izričito propisano šta se ne smatra medijem.⁶⁰ Dugu listu različitih formi informisanja koje se ne smatraju medijima između ostalog čine i različite internet platforme poput društvenih mreža, samostalnih elektronskih publikacija poput blogova i web prezentacija i slično.⁶¹ Međutim, Zakon daje mogućnost i ovim formama korisnički oblikovanih sadržaja da se smatraju medijima u slučaju da se registruju u registar medija.⁶² Ovo nas dovodi do zaključka da veoma širok krug onih koji se bave javnim informisanjem ima mogućnost da se dobrovoljno registruje i time stekne sva prava, privilegije i obaveze koje su za novinare i medije predviđene ovim Zakonom.

Kao i u Ustavu, i u ovom Zakonu se posebno prepoznaje značaj obaveštenosti građana, kroz odredbu kojom se svakome garantuje pravo da istinito, potpuno i blagovremeno bude obavešten o pitanjima od javnog značaja i sredstva javnog obaveštavanja su dužna da to pravo poštuju.⁶³

Kroz prizmu pitanja zaštite i bezbednosti novinara, za medijsku sferu relevantan je i Krivični zakonik Republike Srbije⁶⁴ koji predviđa da će svako ko ugrozi sigurnost lica koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, a u vezi sa poslovima koje obavlja, biti kažnjen kaznom zatvora od šest meseci do pet godina.⁶⁵

Iz ovakve zakonske definicije čini se da ovaj viši stepen zaštite u odnosu na građane u slučaju ugrožavanja sigurnosti ne uživaju samo novinari već i sva druga lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja.

---

⁵⁷ Ibid. član 1

⁵⁸ Ibid, član 29. stav 1.

⁵⁹ Ibid, član 29. stav 2

⁶⁰ Ibid, član 30. stav 1

⁶¹ Ibid, član 30. stav 2

⁶² Ibid

⁶³ Ibid, član 5, stav 2

⁶⁴ Krivični zakonik Republike Srbije, poslednje izmene i dopune iz 2014. godine, pogledati:

http://www.paragraf.rs/propisi/krivicni_zakonik.html

⁶⁵ Ibid, član 138, stav 3

VI PRAKSE NOVINARSKIH UDRUŽENJA U SRBIJI

Analiza statuta novinarskih udruženja u svrhu traganja za odgovorom na pitanje ko se danas može smatrati novinareom važna je iz nekoliko razloga.

Prvi i najvažniji je svakako percepcija same profesije koje bi uslove pojedinac trebalo da ispuni da bi postao član udruženja, stekao novinarsku legitimaciju, a samim tim i status novinara u društvu.

Drugi razlog je utvrđivanje koliko statuti novinarskih udruženja prate savremene trendove u ovoj oblasti.

Treći je analiza da li različita udruženja imaju istu ili barem sličnu listu kriterijuma i praksi za prijem u članstvo.

Ovo naročito dobija na značaju kada se ima u vidu preporuka Dunje Mijatović, predstavnice OEBS za slobodu medija, državama članicama ove organizacije u kojoj se kaže da bi države trebalo da se uzdrže od definisanja ko je novinar. U tom slučaju, čini se da ako bi iko trebalo da se bavi definicijom ko je novinar i imao mogućnost to da uradi, onda bi to trebalo da bude novinarska profesija sama.

Jedan od fokusa ove analize je pitanje ko u savremenom svetu ima pravo na zaštitu i privilegije koju su do sada imali oni koji se u tradicionalnom smislu smatraju novinarima. Analiza statuta novinarskih udruženja svakako neće dati odgovor na to pitanje. Ali, ona predstavlja važan element za sveobuhvatno sagledavanje problematike upravo iz razloga što je stav novinarske profesije od prvorazrednog značaja.

U ovoj analizi uzeti su u razmatranje statuti samo nekih od novinarskih udruženja. Takođe, trebalo bi istaći da, iako važan, još uvek nije poznat stav medijske industrije kada je reč o tome ko se može smatrati novinareom.

- **Nezavisno udruženje novinara Srbije - NUNS**

Statut Nezavisnog udruženja novinara Srbije⁶⁶ razlikuje četiri kategorije članova: redovne, pripravne, pridružene i počasne.⁶⁷ U zavisnosti od kategorije članstva kojoj pripadaju, članovi ovog udruženja imaju različita prava, mogućnosti i obaveze.

Redovni članovi udruženja su novinari i drugi medijski radnici štampanih, elektronskih i novih medija, novinskih agencija, i to nezavisno od radnog statusa.⁶⁸ Svrstavanje u kategoriju redovnih članova daje širi spektar prava i obaveza u odnosu na članove koji pripadaju drugim kategorijama.

Pripravni, pridruženi i počasni članovi NUNS-a nemaju pravo da odlučuju o pitanjima koja su u nadležnosti Skupštine NUNS-a, pravo da budu birani za članove Izvršnog

---

⁶⁶ Statut Nezavisnog udruženja novinara Srbije, poslednje izmene iz 2014. godine, pogledati: <http://www.nuns.rs/about-nuns/docs/statute.html>

⁶⁷ Ibid, član 10

⁶⁸ Ibid, član 11, stav 1

odbora NUNS-a, pravo da budu birani za predsednika NUNS-a, pravo da poseduju člansku kartu Međunarodne federacije novinara, i pravo na ekonomsku i socijalnu pomoć definisanu Statutom.⁶⁹

Listu potencijalnih članova ove tri kategorije čine: studenti koji se bave ili nameravaju da se bave novinarstvom, strani državljani, novinari i drugi medijski radnici koji izveštavaju iz Srbije ili rade za medije u Srbiji, kao i državljani Srbije koji u drugim zemljama rade ili saraduju s medijima na srpskom i drugim jezicima koji su u službenoj upotrebi u Srbiji, istaknuti pojedinci koji rade u domaćim i stranim medijskim organizacijama, nevladinim i vladinim organizacijama i udruženjima građana, univerzitetima, privrednim društvima, diplomatskim predstavništvima kao i u kulturnim i sportskim institucijama, koji svojim delovanjem doprinose ostvarenju ciljeva NUNS-a.⁷⁰

Statut NUNS-a predviđa listu onih koji mogu dobiti status redovnog člana, a kao veoma zanimljiv, i čini se pozitivan kriterijum, navodi se da se taj status može dobiti nezavisno od radnog statusa.

Interesantno je i da NUNS ne pominje decidno uslove za prijem u članstvo, već navodi listu obaveza svih članova NUNS-a, među kojima su: savesno obavljanje profesionalnih dužnosti, to jest poštovanje Statuta i drugih pravnih akata Udruženja, kao i Kodeksa novinara Srbije.⁷¹ Zatim se pominju i učestvovanje u radu radnih tela i organa, iniciranje aktivnosti kojima se unapređuje profesionalna delatnost, redovno plaćanje članarine, kao i čuvanje imovine Udruženja.⁷²

Iz prethodno iznesenog, može se izvesti zaključak da gotovo sve kategorije članova NUNS-a koji imaju novinarsku legitimaciju, ovo udruženje pa i šira javnost smatra novinarima i drugim medijskim radnicima. Po rečima predstavnika NUNS-a ovo ne važi za počasne članove jer je reč o ljudima koji ne moraju nužno da se bave novinarstvom već su članovi zato što dele vrednosti iza kojih stoji ovo Udruženje.

- **Udruženje novinara Srbije - UNS**

Udruženje novinara Srbije u svom statutu⁷³ takođe pravi kategorizaciju članova, doduše nešto užu u odnosu na NUNS, na redovne, pridružene i pripravne članove.⁷⁴ Dakle, ne postoje počasni članovi.

---

⁶⁹ Ibid, član 13, stav 3

⁷⁰ Ibid, član 11, stavovi 2, 3. i 4.

⁷¹ Ibid, član 15

⁷² Ibid

⁷³ Staut Udruženja novinara Srbije, pogledati:

http://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi677WJ09vJAhVFkiwKHY1yDygQFggcMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.uns.org.rs%2Fsw4i%2Fdownload%2Ffiles%2Farticle%2Fstatut%2520UNS-a.doc%3Fid%3D56&usg=AFQjCNFr_xeErUQI3Ginl-OY5nTqTOUFgg&sig2=HuwKZmjMXSc1zF3YYVP9Ug

⁷⁴ Ibid, član 13, stav 1

Redovni članovi su oni kojima je novinarstvo profesija, odnosno pretežno zanimanje, autori ili voditelji emisija sa istraživačkim i kreativnim elementima, zatim snimatelji, fotoreporter i karikaturisti.⁷⁵

Pridruženi članovi su oni kojima novinarstvo nije pretežno zanimanje (a bave se novinarskim poslom), nekadašnji novinari koji su bili članovi Udruženja 15 godina neprekidno, novinari strani državljanima i novinari koji rade za inostrane medije i srpske medije, a žive i rade u inostranstvu, penzionisani novinari, voditelji emisija zabavnog sadržaja, tehnički urednici, prezenteri i kamermani.⁷⁶

Pripravni članovi su studenti novinarstva i studijskih programa u kojima se u pretežnom delu izučavaju novinarstvo, fotografija i kamera.⁷⁷

Sve u svemu, da bi neko postao član UNS-a mora da ispunjava jedan od ovih uslova: ili da je najmanje godinu dana zaposlen u mediju u svojstvu novinara, ili da se barem godinu dana bavi novinarstvom van radnog odnosa, ali kao osnovnim zanimanjem.⁷⁸

Obrazac za podnošenje zahteva za prijem u članstvo mora da sadrži i izjavu člana da prihvata Statutom predviđene ciljeve UNS-a, kao i Kodeks novinara Srbije.⁷⁹ Takođe, oni koji žele da postanu članovi UNS-a moraju da dostave i potvrdu o zaposlenju od redakcije u kojoj rade, ili od redakcije sa kojom stalno saraduju.⁸⁰

Dakle, kada je reč o tome ko može postati član UNS-a, a time i steći status novinara po pravilima ovog udruženja izdvajaju se sledeći kriterijumi: (1) Formalno zaposlenje u nekom mediju najmanje godinu dana, ili bavljenje novinarstvom u istom vremenskom roku van radnog odnosa (o čemu je potrebno priložiti dokaze u vidu potvrde redakcije u kojoj su zaposleni ili redakcije sa kojom stalno saraduju), (2) Prihvatanje vrednosti Udruženja propisane Statutom, (3) Prihvatanje Kodeksa novinara Srbije.

- **Nezavisno udruženje novinara Vojvodine - NDNV**

Kada je reč o Nezavisnom društvu novinara Vojvodine, primetno je da je reč o udruženju koje najfleksibilnije pristupa pitanju ko može postati njihov član. Za razliku od ostalih udruženja, statut NDNV⁸¹ ne poznaje različite kategorije članova. Članstvo u ovom udruženju se stiče potpisivanjem pristupnice⁸², a kandidat može biti novinar, urednik, fotoreporter, lektor, korektor, ilustrator, karikaturista, tehnički urednik, snimatelj, osoba koja se bavi odnosima sa javnošću i saradnici u tim oblastima.⁸³ Uslov je, naravno, da se prihvate ciljevi i Statut NDNV-a.⁸⁴ Odluku o prijemu u NDNV donosi Upravni odbor na osnovu pismene preporuke dva člana udruženja.⁸⁵

---

⁷⁵ Ibid, član 13, stav 2

⁷⁶ Ibid, član 13, stav 3

⁷⁷ Ibid, član 13, stav 4

⁷⁸ Ibid, član 12

⁷⁹ Ibid, član 14

⁸⁰ Ibid

⁸¹ Statut Nezavisnog društva novinara Vojvodine, pogledati: <http://www.ndnv.org/?p=6827>

⁸² Ibid, član 4, stav 1

⁸³ Ibid, član 4, stav 2

⁸⁴ Ibid, član 6

⁸⁵ Ibid, član 4, stav 3

Dakle, NDNV ima dugačku listu onih koje smatra novinarima i medijskim profesionalcima, a koji kao takvi mogu imati mogućnost da postanu članovi ovog Udruženja. Ako takav zahtev postoji, onda je potrebno da ispune važan uslov, a to je da prihvate ciljeve i Statut udruženja.

VII REGIONALNI PRISTUP – ČLANSTVO U NOVINARSKIM UDRUŽENJIMA U REGIONU

Pored analize kriterijuma za prijem u članstvo novinarskih udruženja u Srbiji, važno je imati i uvid u prakse novinarskih udruženja i organizacija iz regiona. Na osnovu kriterijuma javno dostupnih statuta, u ovu analizu ušli su statuti novinarskih udruženja iz Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Bivše jugoslovenske republike Makedonije.

Saznanja o regionalnom pristupu u bavljenju ovom problematikom mogu biti važan komparativni dodatak daljem rasvetljavanju kriterijuma koje novinarska udruženja uzimaju u obzir pri tretiranju teme ko se može smatrati novinare.

- **Hrvatsko novinarsko društvo⁸⁶ (HND)**

Prema statutu⁸⁷, Hrvatsko novinarsko društvo (u dajem tekstu: HND) razlikuje tri kategorije članova: redovni, pripravnici i pridruženi.⁸⁸ U zavisnosti od kategorije kojoj pripadaju, članovi imaju i različita prava i obaveze u okviru Udruženja.

Redovni članovi Udruženja mogu biti profesionalni novinari kojima je novinarstvo stalno zanimanje, a koji su proveli najmanje dve godine kao pripravnici članovi.⁸⁹ Takođe, profesionalni novinari koji se bave novinarstvom duže od dve godine, a nisu članovi HND, mogu biti primljeni za redovnog člana bez pripravnčkog staža.⁹⁰

Pripravnici članovi su početnici zaposleni u novinarstvu i to nakon šest meseci obavljanja novinarskog posla.⁹¹

Najzad, pridruženi članovi su redovni članovi koji su prešli na druge poslove van novinarstva, ali ako ti drugi poslovi nisu u sukobu interesa s novinarskom profesijom. Takođe, novinar koji je 20 godina proveo kao redovni član, a prestao se profesionalno baviti novinarstvom, može ostati u članstvu HND-a sa statusom pridruženog člana. Pridruženi članovi su i pripadnici hrvatske manjine ili hrvatski građani u drugim zemljama koji rade ili sarađuju sa medijima na hrvatskom jeziku, kao i publicisti, osobe zaposlene u javnim službama, naučnim, kulturnim i sličnim institucijama koje se povremeno bave novinarstvom. Strani državljani, profesionalni novinari koji izvještavaju iz Hrvatske ili rade za medije u Hrvatskoj mogu takođe biti pridruženi članovi HND-a.⁹²

---

⁸⁶ Za više informacija pogledati: <http://www.hnd.hr/>

⁸⁷ Statut Hrvatskog novinarskog društva, pogledati: <http://www.hnd.hr/dokumenti>

⁸⁸ Ibid, član 9

⁸⁹ Ibid, član 10, tačka 1

⁹⁰ Ibid, član 10, tačka 2

⁹¹ Ibid, član 10, tačka 3

⁹² Ibid, član 10, tačke 4, 7. i 9.

Udruženje BH novinari⁹³

Član Udruženja BH novinari može biti svaki novinar kome je novinarstvo osnovna profesija i pretežno se izdržava od tog posla.⁹⁴ Ovo udruženje ne pravi razliku između novinara formalno zaposlenih u medijima i takozvanih slobodnih novinara (free lancers).⁹⁵ Naravno, važan uslov za prijem u članstvo je da potencijalni član prihvati Statut i druga akta Udruženja.⁹⁶

Podnosilac zahteva je dužan da priloži dokaze o profesionalnom bavljenju novinarstvom – potvrdu o zaposlenju, ugovor o novinarskom angažmanu, dokaz da kao slobodni novinar ostvaruje saradnju sa medijima ili druge dokumente koji potvrđuju da ispunjava uslove za člana Udruženja.⁹⁷

Članovi Udruženja mogu postati novinari ili studenti žurnalistike ili drugih fakulteta koji se novinarstvom bave privremeno u statusu honorarnog saradnika ili koji povremeno pišu za štampane i elektronske medije.⁹⁸ Publicisti, osobe zaposlene u javnim službama, kulturnim i sličnim institucijama, domaćim i inostranim medijskim organizacijama, koji se povremeno bave novinarstvom, mogu takođe postati članovi Udruženja.⁹⁹ Tu je i zaista duga lista svih onih koji bi potencijalno mogli postati članovi: strani državljani – profesionalni novinari koji izvještavaju iz Bosne i Hercegovine ili rade za medije u Bosni i Hercegovini, istaknuti javni radnici, publicisti, profesori, književnici, privrednici, umetnici i aktivisti nevladinih organizacija i civilnog društva, istaknuti promoteri ljudskih prava i sloboda koji su svojim delovanjem doprineli razvoju Udruženja i zaštitili novinarskih prava i slobode medija u Bosni i Hercegovini.¹⁰⁰

Udruženje novinara Makedonije¹⁰¹

Članovi udruženja novinara Makedonije mogu biti svi novinari koji ispunjavaju uslove za članstvo u skladu sa Statutom i drugim aktima Udruženja.¹⁰² Udruženje novinara Makedonije razlikuje redovne, počasne i pridružene članove.¹⁰³

Redovan član udruženja može biti svaki novinar koji ima najmanje jednogodišnje iskustvo bavljenja novinarskom profesijom.¹⁰⁴ Penzionisani novinari takođe mogu

---

⁹³ Za više informacija o ovom udruženju pogledati: <http://www.bhnovinari.ba/>

⁹⁴ Statut Udruženja novinara Bosne i Hercegovine, član 9, pogledati:

http://www.bhnovinari.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=366&Itemid=220&lang=bs

⁹⁵ Ibid

⁹⁶ Ibid

⁹⁷ Ibid, član 10

⁹⁸ Ibid, član 12

⁹⁹ Ibid, član 13

¹⁰⁰ Ibid, član 14

¹⁰¹ Za više informacija o ovom udruženju pogledati: <http://www.znm.org.mk/drupal-7.7/en>

¹⁰² Statut Udruženja novinara Makedonije, član 11, pogledati:

http://www.google.rs/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjEvom2ut3JAhUBuSwKHbn6CEIQFggfMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.znm.org.mk%2Fdrupal-7.7%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fstatute%2520of%2520AJM.doc&usg=AFQjCNHsvgO_ixlRviwOH2AY2OHpp6UOQ&sig2=kY1qp0Bl6O_OrpLn9VEKw

¹⁰³ Ibid

zadržati status redovnih članova.¹⁰⁵ Redovni članovi koji u jednom trenutku postanu nezaposleni mogu zadržati status redovnog člana.¹⁰⁶ Makedonski državljani koji se bave novinarstvom u inostranstvu, kao i oni koji u Makedoniji rade za strane medije, mogu postati redovni članovi.¹⁰⁷

Pridruženi članovi mogu biti osobe zaposlene u javnim službama, obrazovnim, naučnim, kulturnim, ekonomskim i drugim institucijama publicisti i slične kategorije građana koje se periodično bave novinarstvom.¹⁰⁸ Novinari koji su bili redovni članovi udruženja više od 20 godina, a koji promene zanimanje, mogu ostati u Udruženju u statusu pridruženih članova.¹⁰⁹ Strani državljani mogu biti počasnici članovi udruženja.¹¹⁰

Vrlo je zanimljivo da se u Statutu udruženja novinara Makedonije definiše i šta se podrazumeva pod novinarstvom:

- Objavljeni, napisani, govorni, grafički ili online tekstovi: izveštaji, vesti, komentari, kritike, karikature, intervjui, kao i najave i naslovi
- Organizacija i uređivanje tekstova
- Uređivanje poslova u okviru redakcija štampanih i elektronskih medija, novinskih agencija, kao i internet portala
- Informisanje javnosti putem fotografije, elektronske slike, filma i karikature objavljenih od strane profesionalnih fotoreportera, kamermana i karikaturista, pod uslovom da su to njihova glavna zanimanja¹¹¹

Kada je reč o Bivšoj jugoslovenskoj Republici Makedoniji, zanimljivo je da je 2013. godine u ovoj državi bio u proceduri Zakon o medijima koji je predviđao definiciju novinara. Radna verzija ovog Zakona predviđala je da je novinar osoba koja sakuplja, analizira, obrađuje, procesuiru, menja i/ili klasifikuje informacije objavljene u medijima i koja je zaposlena od strane izdavača medija ili ima ugovor o radu sa njim, ili je osoba koja obavlja novinarske aktivnosti kao nezavisnu profesiju. U toj odredbi definitivno je bilo navedeno da se iz pojma novinar isključuju osobe koje se bave građanskim novinarstvom ili imaju volonterske ugovore sa medijima, kao i da, na evropskom nivou, ne postoji opšte prihvaćena definicija novinara.

Nakon reakcije međunarodne zajednice predlog zakonske odredbe koja bi definisala ko se može smatrati novinare je izbrisan, te je Zakon donet bez nje.

---

¹⁰⁴ Ibid, član 12, stav 1

¹⁰⁵ Ibid, član 15, stav 1

¹⁰⁶ Ibid, član 15, stav 2

¹⁰⁷ Ibid, član 15, stav 3

¹⁰⁸ Ibid, član 12, stav 2

¹⁰⁹ Ibid

¹¹⁰ Ibid, član 12, stav 3

¹¹¹ Ibid, član 17

VIII PRAKSE I STAVOVI INOSTRANIH NEVLADINIH ORGANIZACIJA KOJE SE BAVE ZAŠTITOM SLOBODE IZRAŽAVANJA I SLOBODE MEDIJA

Pored međunarodnih organizacija koje definišu međunarodne standarde, a o kojima je bilo reči ranije u ovom tekstu, vrlo je važno sagledati i stavove inostranih nevladinih organizacija koje se bave slobodom medija, slobodom izražavanja i uopšte izazovima sa kojima se novinarstvo danas suočava.

Pre samog iznošenja njihove argumentacije trebalo bi naglasiti i da su neke od ovih organizacija redovni učesnici konsultacija i radnih grupa čiji je zadatak da pripreme nacрте raznih dokumenata koji se kasnije usvajaju u vidu preporuka, rezolucija, deklaracija ili drugih pravnih akata i dokumenata od strane međunarodnih organizacija.

- **International Federation of Journalists¹¹² (IFJ)**

Međunarodna federacija novinara (u daljem tekstu: IFJ) je 2010. godine objavila publikaciju „Novinski sindikati u dodiru sa budućnošću“¹¹³ (Journalism Unions in Touch with the Future) koja se bavi izazovima koje savremeni svet donosi novinarskoj profesiji.

Istraživanje koje je ova organizacija sproveda pokazalo je da se pitanje ko je novinar različito tretira u različitim državama. Neke države nemaju potrebu da definišu ko je novinar, druge iz različitih razloga to ne mogu da urade, a u nekima, opet, postoje određeni kriterijumi na osnovu kojih one identifikuju ko se može smatrati novinare.¹¹⁴

U publikaciji se navodi primer da je u Brazilu svojevremeno bilo predviđeno da novinar može biti samo onaj ko ima fakultetsku diplomu kao dokaz da je završio novinarstvo. Ova odredba je kasnije ukinuta odlukom brazilskog Ustavnog suda koji je zauzeo stav da uspostavljanje ovakvih kriterijuma nije u skladu sa slobodom govora koja se garantuje Ustavom Brazila.¹¹⁵

U svakom slučaju, principijelni stav IFJ je da podržava novinarstvo kao otvorenu profesiju bez unapred definisanih ograničenja koja mogu biti predmet političkih ili ekonomskih manipulacija.¹¹⁶ Ova organizacija vidi novinara kao kvalifikovanog, kompetentnog profesionalca koji se ne krije iza kojekavih zidova ili članstva u novinarskim sindikatima i udruženjima.¹¹⁷ Kada govori o novinaru, ova organizacija naglašava profesionalnost, odgovornost i stručnost, za razliku od, primera radi, građanskih novinara koji komuniciraju putem novih društvenih medija bez potrebe da to čine u skladu sa navedenim kvalitetima.¹¹⁸

---

¹¹² Za više informacija o Međunarodnoj federaciji novinara pogledati: <http://www.ifj.org/>

¹¹³ Journalism Unions: In Touch with Future, objavljena 2010. godine, pogledati: <http://www.squeakywheel.net/IFJCongressRpt2010.pdf>

¹¹⁴ Ibid, strana 23

¹¹⁵ Ibid

¹¹⁶ Ibid, strana 25

¹¹⁷ Ibid

¹¹⁸ Ibid

U svakom slučaju, IFJ smatra da među njenim članovima postoji široki sporazum oko osnovnih kriterijuma na osnovu kojih se neko može definisati kao novinar.¹¹⁹ To su:

(1) Regularna i profesionalna aktivnost (posvećenost istraživanju i širenju informacija u javnom interesu pri čemu je to nečije osnovno zanimanje od koga pretežno zarađuje sredstva za život),

(2) Obavezanost etičkim pravilima (javno prihvatanje etičkih pravila profesije i to kroz članstvo u novinarskim sindikatima ili udruženjima),

(3) Primena etičkih pravila u radu (implementacija etičkih standarda u svakodnevnom radu kao i prihvatanje odluka samoregulatornih tela),

(4) Posedovanje veština za bavljenje novinarstvom

(5) Članstvo u formalim ili neformalnim profesionalnim zajednicama

- **Media Legal Defence Initiative¹²⁰ (MDLI)**

Inicijativa za pravnu zaštitu medija (u daljem tekstu: MDLI) je nevladina organizacija bazirana u Londonu koja se bavi zaštitom prava novinara, blogera i nezavisnih medija iz celog sveta.

Predstavnici ove organizacije su u razgovoru sa OEBS-om¹²¹ istakli da kada procenjuju da li neki slučaj spada u njihov mandat, to jest da li će nekome pružiti pravnu zaštitu, da se fokusiraju na pitanje da li osoba o kojoj je reč objavljuje u javnom interesu. Pitanja poput onih da li ta osoba to radi u smislu posla sa punim ili polu radnim vremenom ili samo povremeno, da li objavljuje u štampanim, online ili elektronskim medijima nisu od značaja prilikom utvrđivanja da li će nekome biti pružena pravna pomoć. Međutim, kako su rekli, za njih je najvažnije pitanje da li je osoba o kojoj je reč bila uključena u neku novinarsku aktivnost.

U suštini, pri proceni da li se neko može smatrati novinare u smislu da spada u krug lica kojima može da pruži pravnu zaštitu, ova organizacija koristi dva ključna kriterijuma. Prvi predstavlja **aktivnost**, to jest sam čin da nešto što je objavljeno predstavlja novinarstvo. Preciznije, dokle god je nešto objavljeno kako bi pospešilo javnu debatu i nadzor nad radom vlasti, po njima vrlo lako se može okarakterisati kao novinarski akt. Takođe, takvu aktivnost, po njima, može raditi svako, pa čak i oni koji nisu prošli formalne novinarske obuke, kao i oni koji nisu strogo ograničeni etičkim pravilima novinarske profesije.

Drugi kriterijum je vezan za **sadržaj** to jest da li je to što su objavili tema od javnog interesa, poput korupcije, kršenja ljudskih prava, političkih aktuelnosti ili nije.

---

¹¹⁹ Ibid

¹²⁰ Za više informacija o Media Legal Defence Initiative pogledati: <http://www.mediadefence.org/>

¹²¹ E-mail komunikacija sa Nani Jansen, Direktorkom pravnog sektora u MLDI, 03. novembar 2015. godine, nalazi se u arhivi mejlova

- **Committee to Protect Journalists¹²² (CPJ)**

Odbor za zaštitu novinara je nezavisna, neprofitna organizacija koja promoviše medijske slobode širom sveta. Takođe, ova organizacija se bavi zaštitom prava novinara kako bi mogli da izveštavaju bez straha od odmazde, kao i da osigura slobodan protok informacija, te da preduzima različite akcije kada god je neki novinar napadnut, zatvoren, ubijen, kidnapovan, zastrašivan, cenzurisan ili na drugi način uznemiravan.

U izveštaju o Obaminoj administraciji i štampi (Report on Obama's Administration and Press)¹²³ ova organizacija se zalaže za što je moguće širu definiciju novinara i novinarstva.¹²⁴ Referišući na tada predloženi Federal Shield Law u Sjedinjenim Američkim Državama, CPJ je zauzeo stav da bi svaki zakon koji definiše osobe koje imaju pravo na zaštitu izvora informacija trebalo da zaštiti proces prikupljanja informacija, pre nego profesionalna dostignuća, iskustvo, ili status.¹²⁵

Takođe, oni smatraju da svaki pokušaj bilo koje Vlade da uvede licence za novinare i tako zaštititi samo jednu "klasu" novinara, a da isključi druge je licenciranje koje anatemiše novinarstvo.¹²⁶ Odbor je takođe zauzeo stav da je globalno informaciono okruženje u kome živimo postalo veoma kompleksno te da se tradicionalni mediji mogu smatrati samo jednim od izvora vesti i informacija, koji u nekim slučajevima nisu čak ni najobjektivniji.¹²⁷

- **Global Voice¹²⁸**

Global Voice je vodeća svetska mreža građanskih novinara i blogera koja se, između ostalog, bavi izveštavanjem, odbranom i umrežavanjem ljudi iz celoga sveta u borbi protiv cenzure na internetu.

Po rečima predstavnika ove organizacije¹²⁹, kod njih postoji generalni konsenzus oko toga da se definicija novinara ne daje na osnovu toga ko je novinar, već na osnovu onoga što neko radi. Dakle, i ova organizacija u prvi plan stavlja novinarstvo kao akt, a novinarima smatra sve one koji se bave novinarstvom kao takvim.

- **Free Press¹³⁰ (FP)**

Free Press (u daljem tekstu: FP) je nevladina organizacija iz Sjedinjenih Američkih Država koja se bori za očuvanje slobodnog i dostupnog interneta, zaštitu medijskih sloboda i medijski pluralizam. U publikaciji „Akti novinarstva: definisanje medijskih sloboda u digitalnom dobu“ (Acts of Journalism: Defining Press Freedom in the Digital

---

¹²² Za više informacija o organizaciji Committee to Protect Journalists pogledati: <https://www.cpj.org/>

¹²³ CPJ's Report on Obama's Administration and Press, objavljen 2013. godine, pogledati: <https://cpj.org/reports/2013/10/obama-and-the-press-us-leaks-surveillance-post-911.php>

¹²⁴ Ibid

¹²⁵ Ibid

¹²⁶ Ibid

¹²⁷ Ibid

¹²⁸ Za više informacije o organizaciji Global Voice pogledati: <https://globalvoices.org/>

¹²⁹ E-mail komunikacija sa Tanya Lokot iz Global Voice, 03. novembar 2015. godine, nalazi se u arhivi mejlova

¹³⁰ Za više informacija o organizaciji Free Press pogledati: <http://www.freepress.net/>

Edge)¹³¹ ova organizacija se na interesantan način bavi pitanjem ko se danas smatra novinarom i šta je to novinarstvo u eri globalnih informacionih tehnologija i interneta.

Po mišljenju ove organizacije, definisanje ko je novinar može da dovede do ozbiljnih negativnih posledica zbog čega u krugovima novinarskih profesionalaca postoji rastuća zabrinutost.¹³² Ova organizacija smatra da sve više i više ljudi radi ono što se naziva novinarstvo usled čega i granica između onih koji su novinari i onih koji to nisu postaje sve zamućenija.¹³³ Pravljenje razlika između ove dve kategorije je, po mišljenju FP, sve manje potrebno.¹³⁴

Takođe, oni ističu da u današnje vreme nema poente da se zaštita slobode medija primenjuje samo na uzak krug medijskih profesionalaca i da se ljudi, građani, nalaze u centru budućnosti novinarstva kao novi konzumenti, distributeri i kreatori informacija.¹³⁵ Zbog toga, ova organizacija smatra da se mora insistirati na politikama koje će štititi sve ove nove aktere jer nije dovoljno zaštititi samo tradicionalne novinare, mora se zaštititi svaki akt novinarstva.¹³⁶

U ovoj publikaciji pominju se i stavovi nekih drugih uglednih organizacija u vezi sa definicijom novinara i novinarstva.

Tako, naprimer, američko Društvo profesionalnih novinara, koje kao novinarska organizacija ima 100-godišnju tradiciju, je na jednom od svojih sastanaka raspravljalo izmenu naziva u Društvo za profesionalno novinarstvo, upravo zbog izmenjenog ambijenta u smislu definisanja ko je novinar i šta je novinarstvo. Iako do izmene imena ove organizacije nije došlo, među članovima je preovladalo mišljenje da ova organizacija odbija svaki pokušaj da se definiše ko je novinar osim onoga da je to neko ko čini akt koji se može smatrati novinarstvom.¹³⁷

Udruženje edukatora novinarstva i masovnih komunikacija (Association of educators for Journalism and Mass Communications) je u izveštaju koji se zove „Freedom of the Press in the Twenthy First century: An Agenda for Thought and Action” izrazila čvrst stav da bi novinare trebalo definisati u smislu funkcije, a ne pripadnosti. Po njima, svi oni čiji je cilj da omoguće slobodan protok informacija zaslužuju sve one privilegije koje su im potrebne da ispune tu važnu društvenu ulogu.¹³⁸

- **Article 19**¹³⁹

„Article 19“ je međunarodna nevladina organizacija osnovana 1986. godine koja se bavi zaštitom i promovisanjem slobode izražavanja i slobode informisanja širom sveta. Svoj

---

¹³¹ Acts of Journalism: Defining Press Freedom in the Digital Edge, objavljen 2013. godine, pogledati: http://www.freepress.net/sites/default/files/resources/Acts_of_Journalism_October_2013.pdf

¹³² Ibid, strana 3

¹³³ Ibid, strana 1

¹³⁴ Ibid

¹³⁵ Ibid, strana 2

¹³⁶ Ibid

¹³⁷ Ibid, strana 3

¹³⁸ Freedom of the Press in Twenthy-First Century: An Agenda for Thought and Action, objavljen 2013. Godine, pogledati: http://www.aejmc.org/home/wp-content/uploads/2013/08/AEJMC_Summit_Report.pdf

¹³⁹ Za više informacija o organizaciji Article 19 pogledati: <https://www.article19.org/>

mandat ova organizacija bazira na Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima i osnovnim slobodama koja garantuje pravo na slobodu izražavanja i informisanja i to baš u članu 19. Organizacija „Article 19“ je već oko 10 godina aktivno uključena u zaštitu i promociju slobode interneta.

U izveštaju „Right to Blog“¹⁴⁰ koji je ova organizacija objavila 2013. godine, razmatra se pitanje ko je novinar i šta je novinarstvo, ali u kontekstu privilegija na koje bi blogeri mogli da imaju ili nemaju pravo.

Naime, za ovu organizaciju nije prihvatljivo definisati šta je novinarstvo i ko je novinar tako što će se praviti reference na neko od prepoznatljivih tela, neki poseban trening ili povezanost sa nekom novinskom kompanijom ili profesionalnim udruženjem.¹⁴¹ „Article 19“ smatra da bi definicija novinarstva trebalo da bude „funkcionalna“, to jest da se novinarstvo prihvati kao aktivnost koju može da upražnjava svako.¹⁴² Po njima, sva lica koja se bave novinarstvom imaju pravo na zaštitu koju prema međunarodnim standardima uživaju oni koji se tradicionalno smatraju novinarima.¹⁴³

Najzad, bilo koja definicija termina novinar bi trebalo da bude dovoljno široka da može u sebe da uključi bilo koje fizičko ili pravno lice koje se redovno ili profesionalno bavi sakupljanjem i širenjem informacija javnosti putem bilo kog sredstva masovne komunikacije.¹⁴⁴ Istovremeno, svako lice koje objavi informaciju of javnog interesa bi trebalo da ima pravo na zaštitu i privilegije koje imaju profesionalni novinari.¹⁴⁵

Po mišljenju ove organizacije, na kraju krajeva sva ta lica, uključujući i blogere, su odgovorni za sadržaj koji objavljuju prema relevantnim zakonima njihove države.¹⁴⁶ Takođe, u onim situacijama u kojima su blogeri članovi nekih udruženja ili zajednica, poput advokatskih ili doktorskih komora oni potpadaju pod režim etičkih pravila koja važe za tu profesiju.¹⁴⁷

Ova organizacija je prilično decidna u stavu da je država dužna da zaštiti sve blogere i druge koji su uključeni u online zajednice kada imaju saznanja o stvarnom i ozbiljnom riziku po njihov život koji je posledica nekog krivičnog dela.¹⁴⁸

- **American Press Institute**¹⁴⁹

Američki institut za medije je obrazovna, neprofitna organizacija čiji je cilj da pomogne napredak medija, naročito onih na lokalnom nivou, u digitalnom dobu.

---

¹⁴⁰ Right to Blog, objavljen 2013. godine, pogledati:

<https://www.article19.org/data/files/medialibrary/3733/Right-to-Blog-EN-WEB.pdf>

¹⁴¹ Ibid, strana 1

¹⁴² Ibid, strana 1

¹⁴³ Ibid, strana 2

¹⁴⁴ Ibid

¹⁴⁵ Ibid

¹⁴⁶ Ibid

¹⁴⁷ Ibid

¹⁴⁸ Ibid

¹⁴⁹ Za više informacija o organizaciji American Press Institute pogledati:

<http://www.americanpressinstitute.org/>

Ova organizacija smatra da je postavljanje pitanja ko je novinar apsolutno pogrešno jer novinarstvo može da bude proizvod bilo koga.¹⁵⁰

IX ZAKLJUČCI

- U skladu sa preporukom kancelarije Dunje Mijatović, predstavnice OEBS-a za slobodu medija, države članice ove organizacije (uključujući i Srbiju) bi trebalo da se uzdrže od pokušaja definisanja ko je novinar.
- Analizom dokumenta OEBS, SE i UN utvrđeno je da sve tri organizacije pozivaju svoje članice da prepoznaju i prihvate činjenicu da se krug medijskih aktera promenio i da je širi u odnosu na shvatanje novinara u tradicionalnom kontekstu. Uloga tih novih medijskih aktera u informisanju javnosti o pitanjima od javnog interesa danas je veoma značajna. UN dodatno precizira da termin novinar ne uključuje samo one koji su formalno organizovani u novinarskim organizacijama i medijima.
- U jednom od svojih dokumenata SE definiše novinara na sledeći način *“Izraz „novinar“ označava svako fizičko ili pravno lice koje se redovno ili profesionalno bavi prikupljanjem i širenjem informacija za javnost putem bilo kog sredstva masovnih komunikacija”*. U ovoj definiciji izdvajaju se tri kriterijuma: (1) krug lica, (2) aktivnost i pod (3) sredstvo. Čini se da ovoj definiciji nedostaju dva važna kriterijuma: (1) društvena uloga i (2) novinarska etika.
- Prema SE pojam javnih glasila, kao posledica novih medijskih formi nastalih naročito u digitalnom ekosistemu prevazilazi tradicionalne termine novinara i medija i obuhvata **sve aktere** koji učestvuju u obavljanju važne društvene funkcije „kontrolora vlasti“.
- ECHR je u svojoj dosadašnjoj sudskoj praksi zauzeo stav da je funkcija medija da kreiraju forume za javnu debatu, ali i da realizacije te uloge nije ograničena samo na medije i profesionalne novinare.
- ECHR smatra da svi oni koji se bave kontrolom vlasti, poput organizacija civilnog društva, ali i drugih koji se bave pitanjima od javnog interesa, imaju pravo na jednaku pravnu zaštitu kao i mediji i novinari shvaćeni u tradicionalnom smislu.
- ECHR se u nekim od svojih presuda pozvao na stav Komitet za ljudska prava Ujedinjenih nacija koji je prepoznao da su novinari naročito izloženi pretnjama, zastrašivanjima i napadima zbog posla koji rade, ali je naglasio i da se sa sličnim rizicima suočavaju i svi drugi koji su uključeni u sakupljanje i analizu informacija o ljudskim pravima.
- Iako se ni u jednom od novih medijskih zakona ne daje eksplicitna definicija ko je novinar, tumačenje Zakona o javnom informisanju i medijima može nam dati neke smernice koje mogu biti važne za ovu analizu. Čini se da javnim

---

¹⁵⁰ Pogledati: <http://www.americanpressinstitute.org/journalism-essentials/what-is-journalism/journalist/>

informisanjem, prema ovom Zakonu, mogu da se bave svi koji obavljaju funkciju javnog informisanja putem medija.

- Pitanje ko se danas može smatrati novinare može da se posmatra i iz ugla prava na obaveštenost, odnosno prava građana da budu istinito, potpuno i objektivno informisani o stvarima od javnog interesa. U tom smislu, svako ko bi zadovoljavao pravo građana na obaveštenost, mogao bi da bude shvaćen kao neko ko ima pravo na prava, privilegije i zaštitu koju imaju novinari u tradicionalnom smislu.
- Zaštita svih onih čiji je cilj daomoguće slobodan protok informacija, a pritom to čine na istinit, objektivan i potpun način, zapravo bi predstavljala zaštitu javne sfere, odnosno neku vrstu garancija građanima da će i dalje dobijati takve informacije.
- Krivični zakonik Republike Srbije predviđa viši stepen zaštite u slučaju ugrožavanja sigurnosti za lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, a u vezi sa poslovima koje to lice obavlja. Čini se da je ova definicija dovoljno široko postavljena da obuhvati ne samo novinare shvaćene u tradicionalnom smislu, već i sve druge koji se bave poslovima informisanja javnosti.
- U tri najrelevantnija novinarska udruženja u Srbiji (NUNS, UNS i NDNV) postoje različite kategorizacije članstva. Dok NUNS predviđa 4 kategorije članova, UNS ima 3, dok NDNV ne pravi kategorizaciju svojih članova.
- Zajedničko za sva tri udruženja je da kao uslov za članstvo postavljaju poštovanje Statuta i drugih akata Udruženja, kao i poštovanje Etičkog kodeksa novinara Srbije. Za razliku od ostala dva udruženja, UNS zahteva i formalno zaposlenje u nekom mediju od najmanje godinu dana, ili bavljenje novinarstvom u istom vremenskom roku van radnog odnosa, što se na neki način razlikuje od Statuta NUNS-a po kome se članom tog Udruženja može postati nezavisno od radnog statusa.
- Čini se da sva tri novinarska udruženja sve svoje članove smatraju novinarima ili drugim medijskim radnicima, s tim da oni koji imaju status počasnog člana ne moraju nužno da budu i novinari ili drugi medijski radnici, a samim tim i nemaju taj status.
- Jedino se u Statutu NUNS-a pominju novinari novih medija kao neko ko može dobiti status redovnog člana dok se u statutima ostalih udruženja uglavnom pominju tradicionalne forme novinarstva i novinara.
- Lista onih koji mogu postati članovi je dosta dugačka kod svakog od posmatranih udruženja, ali se stiče utisak da ne obuhvata sve one koji se van samih medija bave novinarstvom shvaćenim u savremenom kontekstu.
- Opšta praksa u posmatranim statutima novinarskih udruženja u regionu je da njihovi članovi mogu postati samo novinari kojima je novinarstvo stalno

zanimanje, osnovna profesija, a nekima je potreban i vremenski kriterijum – u Udruženju novinara Makedonije godinu dana bavljenja novinarstvom, a u Hrvatskom novinarskom društvu dve.

- I statuti novinarskih udruženja u regionu kao važne kriterijume za pristup članstvu predviđaju prihvatanje Statuta i drugih pravnih akata udruženja, kao i Etički kodeks.
- Hrvatsko novinarsko udruženje predviđa kategorizaciju članstva na redovne, pripravne i pridružene, dok Udruženje novinara Makedonije razlikuje redovne, počasne i pridružene članove. Za razliku od njih, Udruženja BH novinari, ne pravi kategorizaciju svojih članova.
- Kada je reč o inostranim nevladinim organizacijama ogromna većina ima vrlo sličan stav kada je reč o definisanju novinara. Naime, one smatraju da bi definicija novinarstva trebalo da bude funkcionalna i da se prihvati kao aktivnost koju može da upražnjava svako.
- Takođe, veoma je interesantan stav, uglavnom zastupljen među inostranim nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom slobode izražavanja i slobode medija poput: „Article 19“, „Global Voice“, „Committee to Protect Journalists“, „American Press Institute“, „Media Defense Legal Initiative“ i mnogih drugih, da je postavljanje pitanja ko je novinar apsolutno pogrešno jer novinarstvo može da bude proizvod bilo koga. Zastupnici ovog stanovišta smatraju da je važno definisati šta je to akt novinarstva u kom slučaju pravo na zaštitu i privilegije koje imaju novinari bi trebalo da ima svako ko čini akt novinarstva kao takav.
- Po mišljenju CPJ, globalno informaciono okruženje u kome živimo postalo je veoma kompleksno zbog čega se tradicionalni mediji mogu smatrati samo jednim od izvora vesti i informacija, koji u nekim slučajevima nisu čak ni najobjektivniji.
- Dakle, ukoliko bi se usvojilo opredeljenje da je potrebno ustanoviti određene kriterijume na osnovu kojih bi trebalo procenjivati da li neko može da se smatra novinarom ili ne, isključivo iz ugla mogućnosti da se uživa zaštita i privilegije koje imaju novinari, trebalo bi posebno imati na umu sledeće kriterijume: (1) krug lica, (2) aktivnost, (3) sredstvo, (4) društvena uloga i (5) etika. U tom slučaju, definicija novinara bi mogla da glasi: Novinar je svako fizičko ili pravno lice koje se bavi prikupljanjem i širenjem informacija za javnost putem bilo kog sredstva masovnih komunikacija u javnom interesu i poštujući etička pravila novinarstva kao profesije.
- Sa druge strane, definicija novinarstva, u svrhu ustanovljavanja kruga onih koji bi mogli da imaju zaštitu i privilegije kao novinari, bi mogla da bude samo malo uža. Novinarstvo je aktivnost sakupljanja i širenja informacija za javnost putem bilo kog sredstva masovnih komunikacija, a koja se obavlja u javnom interesu i u skladu sa etičkim pravilima novinarstva kao profesije.